

Nr 317.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till klinisk och poliklinisk undervisning i ortopedi vid Stockholms vanföranstalt; given Stockholms slott den 5 mars 1920.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

att till klinisk och poliklinisk undervisning i ortopedi vid vanföranstalten i Stockholm anvisa på *extra stat* för år 1921 ett förslagsanslag, högst, 8,200 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Olof Olsson.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5
mars 1920.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
UNDÉN,
THORSSON,
HOLMQUIST,
OLSSON.

Departementschefen, statsrådet Olsson anförde härefter följande:

Anslag till
klinisk och
poliklinisk
undervisning
i ortopedi vid
Stockholms
vanför-
anstalt.

Vid anmälan den 7 januari 1920 av anslagsbehoven under rikssta-
tens för år 1921 åttonde huvudtitel hemställde jag, att Kungl. Maj:t tack-
tes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående anslag till
ortopedisk klinik vid Stockholms vanföranstalt, för ändamålet beräkna
på extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst, å 8,200 kronor. Den-
na min hemställan blev av Kungl. Maj:t bifallen. Sedan den i ämnet er-
forderliga utredningen numera blivit slutförd, tillåter jag mig att, efter att
hava i ämnet samrått med chefen för civildepartementet, inför Kungl. Maj:t
ånyo anmäla denna fråga.

Genom den frikostiga Ekmanska donationen av år 1912 säkerställdes
förmedelst upprättande av en professur i ortopedi vid karolinska mediko-
kirurgiska institutet den utbildning i detta ämne, varav ett behov redan
då sedan länge gjort sig kännbart. Några kostnader för statsverket upp-
kommo ej genom inrättande av berörda professur — om man undantar
ett av riksdagen på Kungl. Maj:ts framställning lämnat medgivande angä-
ende enahanda rätt till pension för innehavare av detta professorsämbete
som för övriga professorer vid karolinska institutet.

Vid donationsfrågans behandling inom karolinska institutets lärarkollegium framhölls, bland annat, att institutet för det dåvarande icke hade någon klinik eller annan anstalt att upplåta för den blivande professors undervisning. Den då tilltänkta och sedermera utnämnde förste innehavaren av professuren, P. Haglund, hade emellertid förklarat, att han tills vidare kunde bereda tillgång till material för undervisningen. Detta ansåge lärarkollegiet dock vara att betrakta som en åtgärd ad interim. Den tid borde enligt lärarkollegiets förmenande ej vara avlägsen, då institutet funne sig föranlåtet att hos statsmakterna begära anslag för en sådan anstalt, varvid kollegiet dock betonade, att detta vore en omständighet, som icke kunde anses framkallad av den då erbjudna donationen. Frågan därom vore äldre än anbudet om donationen, och den skulle, ansåge lärarkollegiet, säkerligen med tvingande nödvändighet komma att bli aktuell även donationen förutan. Samma synpunkter framhöllos jämväl av dåvarande departementschefen, då han den 20 december 1912 inför Kungl. Maj:t anmälde förslaget om pensionsrätt för innehavaren av ifrågavarande professur.

Haglund var då läkare vid vanföranstalten i Stockholm, vilken, alltsedan dess nya lokaler år 1913 blivit färdiga, frivilligt upplåtit sina salar för såväl klinisk som poliklinisk undervisning. Sedan Haglund hösten 1916 på egen begäran avgått från befattningen såsom anstaltens läkare, kom frågan om den ortopediska undervisningens anordnande i ett annat läge. Innan jag går att redogöra härför, vill jag förutskicka några erinringar angående vanföranstalterna i riket, sådana förhållandena förelågo, innan frågan om den ortopediska undervisningens ordnande på allvar upptogs inom karolinska institutet.

Den verksamhet, som alltjämt bedrives av föreningarna för bistånd åt lytta och vanföra, hade från början grundats och underhålles allt fortfarande till allra största delen genom bidrag från allmänheten. Sedan 1900 års riksdag, på Kungl. Maj:ts framställning, på extra stat för år 1901 anslagit medel till föreningsverksamhetens understödjande, hava föreningarna av statsmedel åtnjutit större eller mindre årliga bidrag, vilka emellertid intill år 1913 allenast avsågo verksamheten för undervisande av de vanföra. Enär ett rationellt ordnande av vanföreväsendet krävde ej blott lokaler för denna undervisning och för de vanföras arbeten, utan även ortopediska kliniker, där såväl medfödda lyten som genom olyckshändelse eller genom sjukdom förvärvat vanförhet kunde genom kirurgisk-ortopedisk behandling hävas eller åtminstone i viss grad förbättras, inrättade samtliga föreningar sedermera egna sjukvårdsavdelningar. Det låg emellertid i sakens natur, att en sådan sjukvård måste bli rätt dyrbar, i synnerhet som de av föreningarna omhändertagna vanföra i regel

tillhörde de obemedlades klass och därför ej kunde ekonomiskt bidraga till bekostande av vården. En given förutsättning för utvecklingen av förenin-garnas sjukvårdande verksamhet var därför, att staten skulle träda emellan. På Kungl. Maj:ts framställning beviljade också 1912 års riksdag ej blott erfor-derliga anslag till anordnande av kliniker och polikliniker vid vanföranstal-terna i Stockholm, Göteborg och Hålsingborg utan även ett förslagsanslag till bidrag till resor för de vanföra jämte vårdare till vanföranstalterna.

Genom beslut den 6 december 1912 fastställdes följande villkor för de till anordnande av kliniker och polikliniker beviljade anslagen, näm-ligen:

att statsbidrag för anordnande av klinik vid ovannämnda vanföranstalter skall utgå med 1 krona 50 öre för varje dag, varunder vårdplats vid kliniken visas ha-va varit upptagen av vanför, för vilken vårdavgiften till anstalten, förutom ersättning för s. k. ortopediska bandage, icke varit högre än 1 krona 50 öre för dag;

att statsbidrag icke för någon dag må utgå för flera belagda vårdplatser än 35 vid vardera av anstalterna i Stockholm och Göteborg samt 49 vid anstalten i Hålsingborg;

att statsbidrag skall till styrelsen för vederbörande anstalt enligt förenämnda grunder av medicinalstyrelsen utbetalas halvårsvis efter utgången av juni och decem-ber månader, sedan medicinalstyrelsen godkänt till styrelsen insänd uppgift om anta-let underhållsdagar vid kliniken under det gångna halvåret, grundad på utdrag ur an-staltens journal och försedd med granskningspåskrift, vad angår anstalten i Hålsing-borg, av förste provinsialläkaren i Malmöhus län samt, vad angår anstalterna i Stock-holm och Göteborg, av vederbörande förste stadsläkare; samt

att statsbidrag till poliklinik vid nämnda anstalter skall till styrelsen för veder-börande anstalt av medicinalstyrelsen utbetalas efter utgången av juni och december med 1,500 kronor vardera gången, sedan genom intyg av ordföranden i styrelsen för anstalten styrkts, att polikliniken under hela det gångna halvåret varit i verksamhet, eller, om detta icke varit fallet, med belopp, som motsvarar den del av halvåret, var- under polikliniken varit i verksamhet.

Bestämmelsen angående antalet vårdplatser vid vanföranstalten i Stockholm har sedermera genom beslut den 8 februari 1918 ändrats där-hän, att minimisiffran höjts från 35 till 53. Denna ändring föranleddes av utvidgat lokalutrymme inom anstaltens sjukavdelning.

År 1917 upptogs frågan angående undervisning i ortopedi vid van-föranstalten i Stockholm. Genom särskilda av karolinska institutets lä-rarkollegium och av styrelsen för föreningen för bistånd åt lytta och van-föra i Stockholm utsedda delegerade fördes underhandlingar för åstadkom-mande av en överenskommelse i angivna hänseende. Då de båda förslag till nämnda överenskommelse, som vid förhandlingarna framlagts å ena sidan av delegerade från lärarkollegiet (professorerna Haglund och G. Hedrén) och å den andra av delegerade från styrelsen, icke kunnat av motsatta

sidans delegerade godkännas, och då det följaktligen ej var möjligt att på denna väg få till stånd en ortopedisk klinik vid vanföranstalten, enade sig delegerade om ett förslag till överenskommelse, som allenast innebar ett bibehållande av dittillsvarande anordning, enligt vilken undervisningen å vanföranstalten meddelades 3 gånger årligen, två månader varje gång, i form av dels en allmän föreläsningskurs, dels polikliniska demonstrationer.

Efter det förhandlingarna sålunda strandat, ingick Haglund med en skrivelse till institutets lärarkollegium, däri han föreslog, att kollegiet måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om föranstaltande av utredning, huruvida ej till undervisningens tjänst vanföranstaltens poliklinik och sjukavdelning på för institutet antagliga villkor kunde få disponeras för även klinisk undervisning i ortopedi, eller, om detta förslag ej vunne kollegiets bifall, att åtgärder vidtoges för att på annat sätt möjliggöra klinisk undervisning i ortopedi.

I skrivelse till kanslern sade sig lärarkollegiet, då något resultat ej ernåtts genom förenämnda förhandlingar, icke äga möjlighet att för framtiden kunna anordna tillfredsställande undervisning i ortopedi. Under framhållande av att en god undervisning i detta ämne vore för de blivande läkarna och därmed även för hela vanförefrågan i vårt land av synnerligen stor betydelse, hemställde lärarkollegiet, att Kungl. Maj:t måtte taga under omprövning, huruvida icke den omständigheten, att vanföranstalten i Stockholm i avsevärd mån åtnjöte statsanslag, kunde utgöra anledning till vidtagande av sådana åtgärder, att karolinska institutet kunde tillförsäkras rättighet att, så länge dylikt statsanslag till anstalten utginge, därstädes meddela undervisning i ortopedi under sådana förhållanden och villkor, som för en fullt tillfredsställande undervisning i ämnet vore erforderliga.

Kanslern överlämnade genom skrivelse den 12 november 1917 ärendet till Kungl. Maj:ts prövning för vidtagande av de åtgärder, som av omständigheterna kunde anses påkallade med hänsyn till angelägenheten därav, att undervisning i ortopedi bleve på ett tillfredsställande sätt anordnad.

Genom remiss den 26 november 1917 lämnade Kungl. Maj:t därefter styrelsen för vanföranstalternas centralkommitté tillfälle att yttra sig i ärendet. Centralkommittén har i skrivelse den 4 december 1917 uttalat,

att styrelsen ansåge det synnerligen betydelsefullt, att de blivande läkarna snarast möjligt kunde erhålla fullständig undervisning i den för utvecklingen av en god vanförevård utomordentligt viktiga moderna ortopedien, samt därjämte ansåge det även för vanförevårdens fortsatta utveckling i en god riktning särdeles önskligt, att denna undervisning åtminstone tills vidare och i den utsträckning, som prövades lämpligt, för-

lades till en av landets statsunderstödda vanföranstalter, varvid av naturliga skäl för närvarande endast Stockholm kunde komma i fråga.

Sedermera anmodades genom remiss den 19 mars 1918 styrelsen för föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm att avgiva utlåtande i ärendet. Styrelsen förklarade sig emellertid icke i stånd att tillmötesgå lärarkollegiets vid karolinska institutet önskingar i vidare mån än som redan då skett, för så vitt icke erforderliga medel ställdes till styrelsens förfogande för en ytterligare utvidgning av anstaltens sjukvårdsavdelning, där då professorn i ortopedi kunde utöva sin verksamhet utan särskild kostnad för vanföranstalten; och hemställde styrelsen, att kanslerns framställning, i vad den avsåge vanföranstalten i Stockholm, ej måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Mot detta styrelsens beslut anfördes reservation av Haglund såsom medlem av sagda styrelse.

Ärendet överlämnades sedermera genom remiss den 10 september 1918 till de den 28 juni 1918 tillkallade sakkunniga för utredning angående riktlinjerna för vanförevården. Bemälda sakkunniga hemställde i skrivelse den 16 oktober 1918, att Kungl. Maj:t, därest tillfredsställande överenskommelse rörande ordnandet av undervisningen i ortopedi vid vanföranstalten i Stockholm ej skulle kunna genom förnyade underhandlingar träffas, täcktes vidtaga sådana åtgärder, som av karolinska institutets lärarkollegium ifrågasattes i dess förberörda framställning. Till stöd här för anförde de sakkunniga följande:

Enligt de sakkunnigas mening är det av stor vikt, att en god undervisning i ortopedi meddelas de blivande läkarna, särskilt med hänsyn till den stora betydelse den praktiska tillämpningen av denna vetenskap har för olika sociala områden, såsom vanförevård samt olycksfalls- och pensionsförsäkring. För en dylik undervisning är tillgången till det material, som rymmes inom en vanföranstalt, ej blott av värde utan nödvändig, enär för undervisningen i vissa delar av ortopedi lämpligt material ej står att finna annorstädes.

För de studerande vid karolinska institutet borde möjlighet ej saknas att inhämta en fullgod undervisning i ämnet i fråga, då inom Stockholm är belägen en dylik anstalt. Denna anstalt har, förutom statsanslag till nybyggnader, för sin drift sedan flera år tillbaka åtnjutit rikligt statsbidrag. I likhet med vad som gäller övriga statsunderstödda vanföranstalter utgår dessutom till anstalten bidrag från landstingen. Då, såsom av handlingarna framgår, karolinska institutet ej kunnat på överenskommelsens väg få undervisningen i ortopedi tillfredsställande ordnad vid anstalten — något som givetvis varit lyckligast — anse de sakkunniga, som här finna ett starkt statsintresse allvarligt äventyrat, att det bör tagas under övervägande, huruvida ej såsom villkor för statsbidrags utgående borde uppställas den fordran, att anstalten, i den mån undervisningens behov det kräver och på sätt, som prövas lämpligt, skall stå till karolinska institutets förfogande.

Skulle en sådan åtgärd behöva tillgripas, kan ifrågasättas, huruvida ej liknande

villkor bör uppställas jämväl i fråga om de övriga vanföranstalterna. Visserligen meddelas ej för närvarande någon undervisning vid övriga statsunderstödda vanföranstalter, men förhållandena kunna ändra sig, och vilja de sakkunniga i detta sammanhang erinra om att undervisning i epidemiologi bedrives jämväl vid epidemisjukhusen i Göteborg och Malmö. Genom att ett dylikt villkor göres generellt för nu befintliga och eventuellt tillkommande statsunderstödda vanföranstalter, komma enahanda villkor att gälla för samtliga anstalter.

Till jämförelse vilja de sakkunniga erinra om att karolinska institutet sedan lång tid tillbaka haft en del av sin undervisning förlagd till inom Stockholm belägna sjukvårdsanstalter. Frånsett undervisningen i psykiatri, som varit knuten till en statsanstalt, Konradsberg, har den praktiska undervisningen i medicin och kirurgi såväl som i de efter hand tillkomna specialämnena obstetrik, gynekologi, pediatrik, oftalmiologi, nevrologi, syfilidologi och epidemiologi ägt rum vid kommunala eller under enskild direktion stående sjukvårdsanstalter. De villkor, som gälla för undervisningens bedrivande vid dessa anstalter, hava bestämts antingen i de av Kungl. Maj:t för vederbörande anstalt utfärdade stadgar eller reglementen eller ock genom överenskomelser, träffade mellan karolinska institutet och vederbörande anstalts styrelse.

Jag anser mig i detta sammanhang böra inflika den erinran, huru som vid avgivande av förslag att föreläggas 1919 års lagtima riksdag angående höjt anslag till kliniker vid vanföranstalterna statsrådet och chefen för civildepartementet framhållit, att såsom villkor för åtnjutande av statsbidrag borde stadgas, att anstalterna skulle vara skyldiga underkasta sig de bestämmelser rörande anordnandet vid anstalterna av undervisning i ortopedi, som Kungl. Maj:t kunde finna skäl meddela. Givetvis komme, säger departementschefen vidare, vid utfärdandet av sådana bestämmelser att tillses, att undervisningen i fråga ej finge inverka menligt på anstalternas verksamhet och huvudsakliga uppgifter. I kungl. brev till medicinalstyrelsen den 22 augusti 1919 angående ändrade bestämmelser för åtnjutande av bidrag från anslagen till vanförevården m. m. föreskrevs i anslutning härtill, att vanföranstalt, som erhöile statsbidrag, skulle vara underkastad de bestämmelser rörande anordnande vid anstalten av undervisning i ortopedi, som Kungl. Maj:t kunde finna skäl meddela. Härjämte hade Kungl. Maj:t redan genom beslut den 30 maj 1919 förordnat, att som villkor för åtnjutande av förhöjda statsbidrag skulle, beträffande vanföranstalten i Stockholm, tills vidare och till dess annorlunda beslöts gälla, att läkare vid anstalten förordnades endast för ett år i sänder, med skyldighet för honom att under tiden för förordnandet vara underkastad de jämkningar i åligganden, vilka kunde föranledas av eventuella föreskrifter rörande anordnandet vid anstalten av undervisning i ortopedi.

Den 29 september 1919 anbefalldes vidare kanslern att från karolinska institutets lärarkollegium infordra och med eget utlåtande till Kungl.

Maj:t överlämna yttrande och förslag rörande ordnandet av undervisning i ortopedi vid institutet.

I anledning härav uppdrog lärarkollegiet — efter erhållen remiss från kanslern — åt professorerna Haglund och Hedren att avgiva förberedande yttrande i ärendet. Då detta yttrande är grundläggande för mitt slutliga förslag, tillåter jag mig här anföra vad bemälda delegerade anfört. De uttala sig på följande sätt:

Såsom framgår av handlingarna i ärendet har lärarkollegiet den 11 oktober 1917 i skrivelse till kanslersämbetet för rikets universitet godkänt det av undertecknade vid år 1917 förda underhandlingar med Stockholms vanföranstalt framlagda men av vanföranstaltens styrelse förkastade förslag till överenskommelse mellan karolinska institutet och sagda styrelse angående anordnandet av klinisk och poliklinisk undervisning i ortopedi vid nämnda vanföranstalt. De allmänna synpunkter rörande undervisningen i ortopedi, som lågo till grund för berörda förslag, äga i viss mån fortfarande giltighet, men det ändrade läge, vari nämnda undervisningsfråga nu befinner sig, medför, att delvis andra principer måste vinna tillämpning vid det uppgörande av förslag till anordnande av undervisning i ämnet ortopedi, som av Kungl. Maj:t infordrats. År 1917 gällde det på grund av då för handen varande omständigheter att få till stånd en överenskommelse, genom vilken en undervisning i ortopedi åtminstone någorlunda tillfredsställande bleve möjliggjord. Vid avgivande av nu från Kungl. Maj:t infordrat yttrande och förslag rörande anordnande av undervisningen i ortopedi synes oss lärarkollegiet icke böra åtnöja sig med ett blott nödortfigt tillgodosedande av undervisningens i ortopedi behov utan till Kungl. Maj:ts närmare prövning framlägga sådant förslag i ärendet, att de blivande läkarnas utbildning i ortopedi fullt motsvarar ämnets praktiska betydelse icke minst med hänsyn till de krav på läkarens kunskap och erfarenhet i hithörande ämnesgrenar, som den nutida sociala lagstiftningen allt mer fordrar. Hela vanförefrågans fortsatta utveckling i vårt land är framför allt beroende på förefintligheten av en tillfredsställande läkarutbildning i ämnet ortopedi. En god läkarutbildning i ortopedi är dock ej möjlig under de betingelser för undervisningen i ämnet, som för närvarande vid vanföranstalten äro för handen. Med nuvarande stora tillströmning av studerande blir detta missförhållande än mer framträdande. Till den kurs, som började den 1 oktober 1919, hade 55 deltagare anmält sig till de polikliniska demonstrationerna, under det de yttre förhållandena med svårighet medgiva hälften så många deltagare. Kursdeltagarna hava därför måst uppdelas i två grupper, varigenom det redan förut knappa undervisningsmaterialet inskränkes för den enskilde kursdeltagaren till hälften. Det är uppenbart, att läkarutbildningen i ämnet kräver en avsevärd såväl kvantitativ som kvalitativ utökning av tillgängligt undervisningsmaterial. Men de blivande läkarna behöva förutom utbildning i den rent medicinska ortopedien jämväl beredas tillfälle att studera det sociala och pedagogiska omhändertagandet av de svårare ortopediska fallen — de höggradiga invaliditeterna. Om de resurser, som Stockholms vanföranstalt i samtliga här åsyftade hänseenden besitter, finge komma till utnyttjande i den medicinska undervisningens intresse, skulle en god läkarutbildning i ämnet ortopedi kunna förverkligas.

Den av oss vid ovan berörda förhandlingar med vanföranstaltens styrelse år 1917 föreslagna anordningen tog endast hänsyn till det för undervisningens behov oundgängligt nödvändiga, och det låg i underhandlingens natur, att kraven då ej kunde sträckas längre. I betraktande härav föreslogs i det då framlagda förslaget visserligen,

att professorn i ortopedi vid karolinska institutet skulle vara vanföranstaltens överläkare, men att anstaltens övriga behov av läkare för sjukvården och den sociala verksamheten skulle huvudsakligen tillgodoses av en andre läkare, uteslutande stående i anstaltens tjänst. Det är uppenbart, att en dylik anordning måste väsentligen komma att inskränka möjligheterna att för undervisningens behov utnyttja de resurser, över vilka vanföranstalten i undervisningsavseende disponerar. Att läkarutbildningen i ortopedi måste bli avsevärt lidande på en dylik anordning är självfallet. Om karolinska institutet däremot övertog hela läkarvården vid vanföranstalten, bortföle givetvis här antydda svårigheter för en fullt tillfredsställande undervisning i ortopedi. För vinnande av nämnda syftemål skulle vid sidan av anstaltens överläkare, d. v. s. professorn i ortopedi vid karolinska institutet, anställas en biträdande läkare eller, såsom av nedan angivna skäl framgår, riktigare uttryckt en biträdande lärare med uppgift att jämväl vara biträdande läkare vid vanföranstalten.

Vid undervisningen i ortopedi har det visat sig, att de studerandes förutsättningar för ämnets förståelse i påfallande grad brista i ett viktigt hänseende. Deras kunskap i stödj- och rörelseorganens allmänna och speciella funktionslära är nämligen allt för ringa för att medgiva ett verkligt förståelse av de ortopediska problemen. Utan grundliga kunskaper beträffande detta organsystems mekanik och funktioner kan man ej förstå de deformiteter och funktionsrubbningsar, med vilka ortopedien sysslar, ej heller deras behandling. Men den undervisning, som skall bibringa nu avsedda kunskaper, måste anordnas från ortopediens speciella synpunkter, och den kan därför icke förläggas inom ramen för de anatomiska och fysiologiska studierna till medicine kandidatexamen. En undervisning i nu nämnda ämnesgrenar skulle bli en grundläggande betydelse icke blott för den ortopediska undervisningen utan, vilket ävenledes är att synnerligen beakta, jämväl för förståendet av gymnastiken — såväl friskgymnastiken som sjukgymnastiken. Alldeles oavsett den ortopediska undervisningens behov är det särdeles önskvärt, att en undervisning i här berörda ämnesgrenar kommer till stånd, i all synnerhet som ordnad undervisning i sjukgymnastik och annan mekanoterapi ännu saknas vid institutet.

Förutom denna undervisning i ovan berörda ämnesgrenar, vilken, såsom betonats, är av grundläggande betydelse ej blott för ortopediens utan även för den gymnastiska terapiens förståelse, föreligger ett stort och kännbart behov av en undervisningskurs i protés- och bandagelära.

Varken sistnämnda kurs eller nyss förut berörda undervisning kan rymmas inom ramen för professorns i ortopedi undervisning. En biträdande lärare i ämnet ortopedi är för dess undervisningsbehov nödvändig. Denna biträdande lärare skulle jämväl vara biträdande läkare vid vanföranstalten. Genom dels professorn i ortopedi i egenkap av vanföranstaltens överläkare, dels nämnda biträdande lärare i ortopedi som biträdande eller andre läkare skulle alltså anstaltens läkarbehov för såväl dess sjukvård som dess socialmedicinska verksamhet på betryggande och väl kvalificerat sätt bli tillgodosett. Genom nu ifrågasatta anordning vunnas dessutom den enhetlighet i avseende på handhavandet av anstaltens sjukvård och övriga verksamhet, som måste anses önskvärd i första hand för en fullt tillfredsställande undervisning, men även för anstaltens egen uppgift, under det att ständiga motsättningar mellan olika intressen skulle försvåra eller rent av förhindra tillgodoseendet av undervisningens behov och även anstaltens utveckling, därest i enlighet med 1917 års förslag, som uppgjordes på grundvalen av då föreliggande situation, professorn i ortopedi och hans amanuens skulle handhava

den med undervisningen förbundna läkarvården samt anstaltens egen läkare tillgodose sjukvårdens i övrigt ävensom den socialmedicinska verksamhetens behov av läkare.

Arvodet till den sålunda ifrågasatta läraren i ortopedi torde, enär han i avseende på undervisningsskyldighet närmast synes kunna jämföras med den biträdande lärare, som vid institutet är anställd för att biträda vid undervisningen i otiaatri, rhinologi och laryngologi, böra uppgå till enahanda belopp som för nämnda lärare och alltså utgå med 3,000 kronor för år räknat. Då likväl en avsevärd del av hans verksamhet jämväl kommer att omfatta sådant arbete inom vanföranstalten, som helt och hållet ligger utom hans ställning såsom lärare, synes det med billigheten överensstämmande, att vanföranstalten med ett tilläggsarvode ersätter denna del av hans arbete, och hava vi förslagsvis beräknat detta arvode till 3,000 kronor för år räknat.

Ett anordnande av undervisningen i ortopedi enligt ovan framlagda principer blir genom arvodet till en biträdande lärare något dyrare för staten än en anordning enligt den år 1917 föreslagna överenskommelsen med vanföranstalten, men lämnar å andra sidan i utbyte möjligheten av en verkligt god undervisning i ett ämne, som för varje dag blir allt viktigare för läkaren.

För undervisningens bedrivande vid vanföranstalten enligt här tänkta anordning erfordras, i överensstämmelse med undervisningsanordningen enligt 1917 års förslag, en amanuens vid den ortopediska kliniken, och bör denna befattning tillsättas och avlönas enligt samma grunder som institutets övriga kliniska amanuenser. Inrättandet av en ortopedisk klinik vid vanföranstalten kräver i likhet med vad är förhållandet vid andra institutets kliniker ett årligt materiellanslag ävensom anställandet av ett kvinnligt tekniskt biträde, som bör tillsättas och avlönas enligt enahanda grunder som det vid serafimerlasarettets kliniska laboratorium anställda tekniska biträdet. Enär det måste anses synnerligen önskvärt, att såväl amanuensen som det tekniska biträdet är boende inom vanföranstalten, bör bostad inom anstalten beredas dem. Bestridandet av kostnaden härför bör tillkomma vanföranstalten.

Hänvisande till det sålunda anförda framlägga Haglund och Hedrén följande förslag rörande anordnandet av undervisningen i ortopedi vid karolinska institutet.

1. Karolinska institutet beredes genom övertagande av vanföranstaltens hela läkarvård tillfälle att å anstalten anordna klinisk och poliklinisk undervisning i ortopedi ävensom annan erforderlig undervisning i ämnet på sätt som bäst motsvarar undervisningens behov. Undervisningens i fråga närmare planläggning fastställas av kanslersämbetet för rikets universitet efter förslag av lärarkollegiet vid institutet.

2. Professorn i ortopedi vid karolinska institutet är vanföranstaltens överläkare.

3. För den undervisning i ortopedi, som ej kan inrymmas i professorns i ämnet undervisningsskyldighet och som avser att omfatta särskilt stödj- och rörelseorganens funktionslära samt protés- och bandagelära, anställs på karolinska institutets stat en biträdande lärare med ställning och avlöning som institutets biträdande lärare i otiaatri, rhinologi och laryngologi. Denna biträdande lärare skall jämväl vara biträdande lärare vid vanföranstalten och skall härför av anstalten åtnjuta ett arvode av 3,000 kronor för år räknat.

4. Vid den ortopediska kliniken å vanföranstalten anställs en amanuens och ett kvinnligt tekniskt biträde, den förre i avseende på tillsättning och löneförmåner likställd med övriga kliniska amanuenser vid karolinska institutet, den senare i näm-

da hänseende likställd med medicinska laboratoriets & serafimerlasarettet tekniska biträde.

5. Ortopediska kliniken erhåller ett materiellanslag & institutets stat. Detta anslag bestämmes för närvarande till 2,000 kronor.

6. Vanföranstalten bereder & anstalten så snart ske kan bostad dels för den ortopediska kliniken amanuens, dels för kliniken tekniska biträde.

Utgiftsstaten för undervisningen i ortopedi vid karolinska institutet skulle enligt ovanstående förslag alltså visa följande belopp och närmare fördelning av desamma:

1 biträdande lärare i ortopedi	kronor 3,000: —
1 amanuens vid ortopediska kliniken	» 2,000: —
1 kvinnligt tekniskt biträde vid ortopediska kliniken	» 1,200: —
materiell för den ortopediska kliniken	» 2,000: —
Summa kronor 8,200: —	

Slutligen framhålles, att det synes synnerligen önskvärt, att redan vid 1920 års riksdag ovannämnda anslag bleve av Kungl. Maj:t hos riksdagen äskade, så att ett anordnande av undervisningen i ortopedi på ovan föreslaget sätt måtte kunna tillämpas med ingången av år 1921.

Lärarkollegiet åberopade såsom eget yttrande vad bemälda delegerade anfört, och kanslern har i skrivelse den 18 december 1919 tillstyrkt förslaget, under framhållande att detsamma syntes vara från den synpunkt, som givetvis varit för lärarkollegiet bestämmande, nämligen undervisningssynpunkten, lämpligt och ändamålsenligt.

Sedan styrelsen för vanföranstalten i Stockholm anmodats avgiva förnyat yttrande i ärendet, närmast med anledning av sistberörda från karolinska institutet framlagda förslag, har styrelsen den 14 januari 1920 avgivit sådant utlåtande och därvid förklarat, att styrelsen i princip icke hade något att för sin del erinra mot förevarande förslag.

Styrelsen anför följande:

Enligt vad styrelsen kan finna, bör det av karolinska institutets lärarkollegium den 13 november 1919 framställda förslaget kunna genomföras, utan att större olägenheter för vanföranstaltens egentliga uppgift behöva uppstå på grund av den ifrågasatta utvidgningen av undervisningen i ortopedi för medicine kandidater vid anstalten. Anstaltens behov av läkarkrafter synes vidare genom det föreliggande förslaget bliva väl tillgodosett. Den vinst i form av inbesparad läkarlön samt vissa fördelar för anstaltens sjukvård, som genom förslaget beredes föreningen, torde kunna anses uppväga de olägenheter och eventuella indirekta kostnader, såsom ökat arbete för personalen, ökad förbrukning av materialier m. m., som en på förslaget sätt anordnad undervisning vid anstalten kan medföra.

Om styrelsen sålunda i princip anser sig kunna tillstyrka ett anordnande av undervisning inom anstalten på sätt, som karolinska institutets lärarkollegium föreslagit, vill dock styrelsen här framhålla några synpunkter, vilka måste noga beaktas, då det mera detaljerade programmet för denna undervisning och den därmed oskiljaktigt förknäpade planen för anstaltens sjukvård uppgöras.

Enligt förslaget skall den närmare planläggningen av undervisningen efter förslag av karolinska institutets lärarkollegium fastställas av kanslern för rikets universitet. Denna undervisningsplan måste emellertid noga ansluta sig till de möjligheter, som vanföranstalten kan bjuda. Under sådana förhållanden synes det styrelsen nödvändigt, att det slutliga fastställandet av undervisningsplanen föregås av underhandlingar mellan lärarkollegiet och styrelsen i syfte att utfinna de bästa anordningar, som med tillgängliga resurser kunna vinnas för att på samma gång åstadkomma en verkligt god sjukvård vid anstalten och en fullt tillfredsställande läkarutbildning i ortopedi. Styrelsen har för sin del redan igångsatt en utredning av denna fråga och är villig att träda i underhandlingar med karolinska institutet för närmare planläggning av det samarbete, som bör kunna väntas rätt snart komma till stånd. Styrelsen vill därjämte framhålla, att, även om ett upplåtande av vanföranstalten för undervisningsändamål enligt riksdagens beslut är ett villkor för åtnjutande av statsbidrag, det synes önskvärt, att de närmare detaljerna för samarbetet avfattas i en skriftlig överenskommelse mellan karolinska institutet och styrelsen.

Den anordning, som, för den händelse behövligen anslag beviljas, bör kunna komma till stånd från och med den 1 januari 1921, måste enligt styrelsens uppfattning få en i viss mån provisorisk karaktär. Det föreligger nämligen ännu ej tillräcklig erfarenhet rörande den inverkan på arbetet vid vanföranstalten, som kan förorsakas av en på förslaget sätt utvidgad undervisning, för att man skall kunna gå annat än försöksvis fram. Särskilt vill styrelsen framhålla, att, om ock styrelsen anser sig kunna medgiva ett anordnande av undervisningen såsom föreslagits utan att göra anspråk på någon direkt ekonomisk ersättning av statsverket för upplåtelse av anstalten till detta statsändamål, styrelsen likväl ej kan anse det vara alldeles uteslutet, att de kostnader, som undervisningen kan komma att åsamka föreningen, bli så stora, att de icke kunna anses uppvägas av förslagets fördelar. Särskilt är det ej osannolikt, att vissa mindre, lokalförändringar, ökning av sköterske- och biträdespersonal samt höjande av de av karolinska institutet föreslagna arvoden kunna komma att nödvändiggöras just för undervisningens skull.

Styrelsen vill redan nu framhålla nödvändigheten av att dylika eventuella framtida, direkt av undervisningen betingade kostnader bli av statsverket ersatta, då styrelsen ej har rätt att använda till vanföras vård donerade eller anslagna medel till utgifter för direkta undervisningssyften. I detta sammanhang finner sig styrelsen, på grund av redan vunnen erfarenhet från den hittills i ganska blygsam omfattning bedrivna undervisningen å vanföranstalten, böra starkt betona nödvändigheten av det i lärarkollegiets förslag upptagna men för övrigt synnerligen knappt tillmätta materiellanslaget liksom även av det föreslagna tekniska biträdet.

Departementschefen.

Det är en betydelsefull gren av den medicinska undervisningen, som det nu gäller att tillgodose, och det kan ske med ett relativt anspråkslöst statsanslag.

Betraktar man frågan från allmän sjukvårdssynpunkt, synes det vara för vanförevårdens utveckling nödvändigt, att en intimare kontakt åstadkommes och vidmakthålles mellan vanförevården och den medicinska un-

dervisningen i ortopedi. Som en följd av ortopediens snabba framsteg de sista 20 å 30 åren har en stark utveckling av vanförevården över allt ägt rum. Från att en vanförevård tidigare endast förekom som en ofta lokalt begränsad, obetydlig verksamhet under formen av vanlig vålgörenhet, har nu ett verkligt organiserat vanföreväsen av en helt annan samhällelig betydelse skapats. Med fog kan denna utveckling tillskrivas våra ortopeder. Det fortgående framåtskridandet inom vanförevårdens område måste också för framtiden vila just på den intima samorganisationen mellan vanförevården och den allmänna sjukvården samt mellan vanförevården och undervisningen i ortopedi för landets blivande läkare.

Undervisningen i ortopedi synes mig ännu ej hava blivit på ett tillfredsställande sätt inordnad i den allmänna planen för läkarutbildningen. Ämnet är ännu icke obligatoriskt ens i sina allmänna huvuddrag, utom för så vitt det ingår under ämnet kirurgi, och den undervisning, som hittills kunnat meddelas, har tillkommit genom en enskild donation och enskilda ansträngningar utan att staten härför fått vidkännas några kostnader. Ämnet är emellertid icke därför av mindre vikt för den allmänna läkarutbildningen än de obligatoriska ämnena. Den snabba utvecklingen under senare tid, framför allt på den sociala lagstiftningens område, vilken föranlett staten att på ett mera direkt sätt än tillförene tillgodose själva vanförevården, har även medfört, att behovet av undervisning i ortopedi för landets läkare både känts och understrukits långt mera än förut. Man kan i detta avseende peka på uttalanden av pensionsstyrelsen och av vanförevårdens olika organ, liksom även samma synpunkt med skärpa framhållits under den nu pågående utredningen rörande vanförevårdens närmaste utveckling i landet.

Om det också synes önskvärt, att undervisningen i ortopedi i sina grunddrag blir obligatorisk i den allmänna läkarutbildningen, torde det böra ankomma på en närmare utredning, i vilken omfattning detta bör ske. I allt fall synes det vara klart, att icke hela undervisningen, närmast dess speciella teknik, behöver göras obligatorisk; för den allmänna läkarutbildningen torde det vara tillräckligt att allenast kräva en kortare kurs med polikliniska demonstrationer av fall ej blott från rent ortopedisk utan även från social synpunkt. Det är angeläget, att varje läkare kan bedöma de ortopediska fallen och särskilt de svårare fallen, som höra inom samhällets vanförevård. Vidare bör tillses, att undervisningen, därest den göres obligatorisk, anordnas på ett sådant sätt, att den ej förlänger studietiden. Den erfarenhet, som vunnits vid den hittillsvarande frivilliga undervisningen i ortopedi vid karolinska insti-

tutet, ger, enligt vad jag inhämtat, otvetydigt vid handen, att undervisningen i ortopedi utan någon olägenhet för de studerande bör kunna beviljas under samma tidsperiod, som är ägnad åt annan obligatorisk tjänstgöring, och följaktligen ej behöver förlänga de blivande läkarnas utbildningstid. Med så mycket större säkerhet kan detta väntas, som den utbildning i ortopedi, vilken bör lämnas det stora flertalet medicine kandidater — jag bortser här ifrån blivande kirurger och specialister i ortopedi — med den förbättring av undervisningsmöjligheterna, som den ifrågasatta ändrade anordningen av undervisningen skulle möjliggöra, sannolikt kan koncentreras inom en kortare tidrymd än som nu kräves för den hittillsvarande frivilliga undervisningen i ämnet.

Det må framhållas, att denna frivilliga undervisning av de studerande frekventerats i så stor utsträckning, att den i verkligheten spelar samma roll, som om den vore obligatorisk. Enligt vad jag erfarit, hade redan för tre år sedan 83 procent av alla, som under en viss tidsperiod passerat serafimerlasarettets kirurgiska klinik, samtidigt eller sedermera deltagit i den ortopediska undervisningen vid institutet. Detta procenttal anses till och med hava icke obetydligt ökats under de senaste åren.

Fråga föreligger emellertid icke nu rörande ortopediundervisningens obligatoriska karaktär, om jag ock ansett mig i detta sammanhang böra beröra ifrågavarande spörsmål. Det gäller nu närmast en förbättring av undervisningen i ortopedi vid institutet på ett sådant sätt, som möjliggör den för blivande lasarettsläkare och specialister oundgängligen nödvändiga praktiska utbildningen i ortopediens speciella teknik. Sedan länge har behovet av en tillfredsställande ortopedisk utbildning gjort sig kännbart, och den grundligare utbildning, som erfordras, har hittills ofta måst inhämtas utomlands.

Det är uppenbart, att den första ortopediska klinik, som nu ifrågasättes, bör så vitt möjligt från början ställas på en hög vetenskaplig nivå. Härtill kräves ej endast, att vanföranstaltens läkare, i den mån de samtidigt skola vara lärare, äga de erforderliga kvalifikationerna för en sådan uppgift utan även att vissa yttre hjälpmedel för undervisningen finnas att tillgå. Vad det ifrågasatta materiellanslaget å 2,000 kronor beträffar, har det framhållits, huru nödvändigt detta vore, närmast för den kamerafotografering och röntgenfotografering, som för en god ortopedisk undervisning kräves långt utöver den egentliga sjukvårdens behov; det för detta ändamål beräknade beloppet är vidare, enligt vad för mig påpekats, så snävt begränsat, att det näppeligen utan enskilt tillskott torde kunna fylla sitt ändamål.

I fråga om kostnadsberäkningarna har jag i övrigt ingen annan erinran att göra än att posten å 3,000 kronor till arvode åt en biträdande lärare borde avse ersättning till biträde vid undervisningen. Och jag vill ej nu taga ställning till frågan om det ovillkorliga sammankopplandet av en biträdande lärarkraft med en läkarbefattning vid vanföranstalten. Min hållning i detta avseende har till en del påverkats av innehållet i en rapport, som av f. d. professorn J. Berg i egenskap av inspektor vid de statsunderstödda vanföranstalterna under hösten 1919 avgivits och i vilken han framställt såsom sin åsikt, att vanföranstaltens i Stockholm huvudsyfte skulle äventyras med den av karolinska institutets lärarkollegium föreslagna anordningen. För så vitt jag på frågans nuvarande stadium kunnat bilda mig ett omdöme om de av Berg framförda gensagorna mot denna anordning, vilken ju i princip tillstyrkts av vanföranstaltens styrelse, har jag trott dessa gensagor ej böra föranleda mig att låta den upptagna anslagsfrågan i dess helhet förfalla. Men genom att ej uttryckligen uppställa kravet på en läkare lärare vid anstalten, med en avlöning av 3,000 kronor ur statsmedel såsom lärare och minst motsvarande ersättning från anstalten såsom dess läkare, har jag hoppats finna utväg till en från olika synpunkter så vitt möjligt tillfredsställande lösning av de yppade svårigheterna. Jag vill för övrigt, i ändamål att bereda vederbörande så fria händer som möjligt, ej nu påkalla fixerandet av de särskilda anslagsposter, som legat till grund för den begärda anslagssumman, 8,200 kronor; anslaget torde efter närmare bestämmelser av Kungl. Maj:t få disponeras på det sätt, som befinnes mest ändamålsenligt.

Styrelsen för vanföranstalten i Stockholm pekar i sin senaste skrivelse på möjligheten, att staten skulle få vidkännas ytterligare kostnader för den anordning, som nu planerats, enär styrelsen ej ser sig i stånd att betäcka eventuella av undervisningen påkallade ytterligare utgifter, vartill styrelsen ej kan använda de för själva vanförevården avsedda medel, som stå styrelsen till buds. Jag anser denna omständighet ej böra stå hindrande i vägen, då det gäller tillgodoseendet av en så viktig angelägenhet som den nu ifrågavarande.

Under återopande av vad sålunda anförts, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till klinisk och poliklinisk undervisning i ortopedi vid vanföranstalten i Stockholm anvisa på *extra stat* för år 1921 ett förslagsanslag, högst, 8,200 kronor.

Till vad departementschefen sålunda hemställt behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gösta Neuendorff.
